

14.01.2015.

Kā noskaidrot anonīmā komentētāja identitāti, ja komentārs aizskāris personas godu un cieņu?

Ko darīt, ja rupjš interneta komentārs klaji aizskar kādu personu, bet komentāra autors savu identitāti nav norādījis, domājot, visticamāk, ka viņa identitāte paliks nenoskaidrota, un par saviem vārdiem nebūs jāatbild. Lai arī vārda brīvībai ir būtiska loma demokrātiskā sabiedrībā, šī brīvība var tikt ierobežota, aizsargājot citu personu godu un cieņu, kas ir viens no privātās dzīves aspektiem. Civilprocesa likums paredz, ka katrai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Tam nav nozīmes, ka aizskārums noticis virtuālajā vidē.

Tiesībsarga birojs pievērsās šī jautājuma izpētei ar nolūku noskaidrot, vai tiesību aizsardzības mehānisms valstī ir pietiekami efektīvs gadījumā, ja cilvēku internetā anonīmi noķengā ar aizskarošiem komentāriem. Šāda mehānisma pastāvēšana ir nepieciešama, jo informācijas iegūšana par atbildētāju aizskartajai personai pašai parasti nav iespējama. Savukārt prasības pieteikumā saskaņā ar Civilprocesa likuma 128.pantu norādāms atbildētāja vārds, uzvārds, personas kods un dzīvesvieta.

Neapšaubāmi, ka reģistrētu interneta lietotāju gadījumā viss ir daudz vienkāršāk. Proti, vairumā gadījumu ātri iespējams uzzināt, kurš attiecīgo komentāru ir ievietojis. Tomēr diez vai šāds risinājums būtu efektīvs ilgtermiņā no uzņēmējdarbības brīvības un vārda brīvības viedokļa. Eiropas Savienībā pastāv uzņēmējdarbības brīvība. Ja Latvijā pastāvēs liegums komentēt anonīmi, tad uzņēmēji (interneta portāli) varēs reģistrēties citās valstīs, kur šāds liegums nepastāv.

Interneta portāliem nav aizliegts ieviest praksi, ka komentēt rakstus var tikai reģistrēts lietotājs. Daudzi portāli Latvijā ir ieviesuši reģistrēto lietotāju sistēmu (dažos portālos ir iespējams komentēt gan reģistrētiem lietotājiem, gan arī anonīmiem komentētājiem). Šāda prakse pastāv arī daudzos Eiropas Savienības valstu interneta portālos un avīzēs, kuras lasāmas internetā. Vācijā Preses padome (*Presserat*), kas ir Vācijas publicistikas paškontroles orgāns, aicina Vācijā ieviest stingrāku kontroli *online* komentāriem, tos veidojot kā lasītāju vēstules un publicējot ar komentētāja pilnu vārdu un eventuāli arī adresi. Preses padome aicina redakcijas publicēt anonīmus komentārus tikai izņēmuma gadījumā.¹ Samērā daudzas valstis ieviesušas šādu reģistrētu lietotāju sistēmu, tomēr Tiesībsarga biroja rīcībā nav ziņu par valstīm, kur reģistrēšanās internetā (komentējot) ir uzlikta par pienākumu nacionālā līmenī.

¹ Pieejams: <http://www.freiewelt.net/nachricht/presserat-will-anonyme-kommentare-abschaffen-10024917/>

Pret izteiksmes brīvības ierobežošanu, tai skaitā ieviešot reģistrētu lietotāju sistēmu kritiski izteicies ANO Speciālais ziņotājs apziņas un izteiksmes brīvības veicināšanai Franks La Ru, norādot, ka tas var kompromitēt cilvēku iespēju izteikties anonīmi.² Ziņotājs uzsver, ka informācijas plūsmi internetā jābūt pēc iespējas mazāk ierobežotai, izņemot gadījumus, kad tas atrunāts starptautiskajās tiesībās. Izteiksmes brīvībai ir jābūt normai, savukārt ierobežojumus jānosaka tikai izņēmuma gadījumos.³

Anonīmiem interneta komentāriem var būt vērtība. Līdzās rupjībām, vulgāriem izteikumiem, kurus nereti nākas lasīt interneta komentāros, sastopami arī vērtīgi atzinumi. Atsevišķos gadījumos persona nevēlas atklāt savu identitāti, bet tai ir nozīmīgs viedoklis kādā jautājumā, piemēram, iesaistoties diskusijās par jūtīgiem un strīdīgiem jautājumiem. Internets ir piemērota vieta, kur to var izdarīt. Tāpat anonīmi var paziņot par prettiesisku rīcību, iespējamu noziedzīgu nodarījumu, paziņot par darba devēja nelikumībām. Aizliedzot anonīmos komentārus, neuzzināsim to cilvēku viedokli, kuri nekad neregistrēsies, lai izteiktos internetā.

Vienlaicīgi ir svarīgi, kā noteikt komentētāja identitāti, ja komentārs ir aizskāris kādas personas godu un cieņu un kur aizskarto tiesību gadījumā vērsties, zinot, ka pašai personai praktiski to nav iespējams izdarīt.

Lai ierosinātu civilprasību, indivīdam ir ļoti grūti noteikt iesūdzamo personu identitāti. Tā spriedumā lietā „Delfi pret Igauniju”⁴ norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Jau tehnisku iemeslu dēļ vien būtu nesamērīgi šāda veida lietā cietušajai personai uzkraut slogu identificēt aizskarošu komentāru autorus.⁵ Šajā spriedumā tiek atgādināts arī par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pantā izrietošo valsts pozitīvo pienākumu radīt mehānismu privātās dzīves aizsardzībai arī attiecībās starp indivīdiem, ne tikai attiecībās starp indivīdu un valsti.

Lai izveidotu šādu mehānismu, kādā persona civiltiesiska aizskāruma gadījumā interneta komentāros var vērsties tiesā, normatīvajā regulējumā 2011. gadā tika iestrādāti grozījumi. Proti, 2011. gada 8.jūnijā stājās spēkā grozījumi Elektronisko sakaru likumā, kura 71.² pants paredz informācijas sniegšanu civillietās. Panta pirmā daļa paredz, ka elektronisko sakaru komersants pēc tiesas pieprasījuma nodrošina informācijas sniegšanu par tā abonenta vai reģistrētā lietotāja vārdu, uzvārdu vai nosaukumu un adresi, kuram savienojuma laikā piešķirta interneta protokola (IP) adrese, lietotāja

² 55.rindkopa ANO Speciālā ziņotāja apziņas un izteiksmes brīvības veicināšanai Franka La Ru ziņojums ANO Ģenerālajai Asamblejai, Cilvēktiesību Padomes 17.sesija. 2011.gada 16.maijs. 55.rindkopa. Pieejams:

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf

³ ANO Speciālā ziņotāja apziņas un izteiksmes brīvības veicināšanai Franka La Ru ziņojums ANO Ģenerālajai Asamblejai, Cilvēktiesību Padomes 17.sesija. 2011.gada 16.maijs. 68.rindkopa. Pieejams: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf

⁴ ECT spriedums lietā „Delfi” pret Igauniju”. Lietas Nr. 64569/09. 2013.gads. Šis spriedums vēl nav galīgs.

⁵ ECT spriedums lietā „Delfi” pret Igauniju”. Lietas Nr. 64569/09. 2013.gads. 91.rindkopa

identifikators vai telefona numurs, lai nodrošinātu elektroniskajā vidē aizskarto personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību civillietās.

Civilprocesa likuma 100.panta (kārtība, kādā izlemj pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas) trešā daļa noteic, ka ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt tikai neatliekamajos gadījumos, tai skaitā neatliekamajos intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu vai iespējamo pārkāpumu gadījumos vai gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.

Kā izriet no minētajām tiesību normām, lai noskaidrotu potenciālo atbildētāju lietā, tiesai nepieciešams vērsties pie elektronisko sakaru komersanta vai interneta attiecīgās vietnes turētāja, lai konstatētu, no kādas IP adreses aizskarošā informācija internetā ievietota un kādai personai attiecīgā IP adrese izsniegta. Tādējādi aizskartajai personai vispirms jāiesniedz tiesā pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu, kura mērķis ir noskaidrot aizskārēju. Kad atbildētājs caur IP adreses izprasīšanu (kuru tiesas izprasa interneta vietnes turētājam) ir noskaidrots, prasītājs var celt pret viņu prasību. Turklāt tas jādara savlaicīgi, lai nodrošinātu civillietas iztiesāšanas vajadzībām nepieciešamu datu veseluma saglabāšanu neizmainītā veidā un to nepieejamību citiem informācijas lietotājiem.

Ar mērķi noskaidrot, kā augstākminētais mehānisms darbojas praksē un kāda ir Latvijas tiesu prakse, jautājumi (gan telefoniski, gan rakstiski) tika uzdoti visām pirmās instances vispārējās jurisdikcijas tiesām. Aptaujas rezultātā noskaidrojās, ka laika periodā no 2012.gada janvāra līdz 2014.gada septembrim nav ierosinātas un izskatītas civillietas par anonīmiem godu un cieņu aizskarošiem interneta komentāriem.

Vienā gadījumā⁶ noskaidrojās, ka ir bijusi ierosināta civillietā par interneta komentāriem, tomēr iesniedzējs pats bija noskaidrojis komentāra autora identitāti. Par goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu internetā celta viena prasība, kurā atbildētājs izmantojis segvārdus. No sprieduma šajā lietā⁷ izriet, ka atbildētāja identitāti noskaidrojusi Valsts policija. Vienā gadījumā⁸ nācās secināt, ka prasītājs savu prasību atsauc, jo nevar iegūt papildinformāciju un identificēt lietotājus, kuri elektroniskajā vidē ir izplatījuši godu un cieņu aizskarošas ziņas. Nav informācijas, vai prasītājs bija lietas kursā par to, ka pašam atbildētāja identitāte nav jānoskaidro, bet jāiesniedz pieteikums tiesā par pierādījumu nodrošināšanu, kura mērķis ir noskaidrot aizskārēju. Vienā gadījumā tiesa komentēja, ka šis jautājums nav noregulēts normatīvajos aktos, jo normatīvajiem aktiem ir precīzi un konkrēti jānosaka valsts aizsardzības mehānisms anonīmu interneta komentāru gadījumā. Izskanēja arī viedokļi, ka tiesai atbildētājs nav jāmeklē, jo prasītājam pašam esot jāvērsas policijā, lai noskaidrotu atbildētāja identitāti.

⁶ Siguldas tiesas 2014.gada 23.janvāra lēmums lietā Nr.C35053314;

⁷ Liepājas tiesas 2014.gada 14.augusta spriedums lietā Nr.C20214213;

⁸ Tukuma rajona 2014.gada 21.janvāra tiesas lēmums lietā Nr.C37090113.

Neraugoties uz to, ka normatīvais regulējums nodrošina iespēju anonīmu goda un cieņu aizskarošu interneta komentāru gadījumā vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā, tiesu prakse par šāda veida lietām praktiski nepastāv. Cilvēki anonīmu komentāru gadījumā vispārējās jurisdikcijas tiesā vēršas ļoti reti un ja vēršas, tad jau ar noskaidrotu atbildētāja identitāti. No tiesu sniegtās mutiskās un rakstiskās informācijas tika noskaidrots, ka prasītāji tiesai nav lūguši nodrošināt pierādījumus.

Tātad no spēkā esošā regulējuma izriet, ka iesniedzējam pašam ir jāvēršas tiesā ar lūgumu nodrošināt pierādījumus un tikai tad tiesai ir pienākums vērsties pie elektronisko sakaru operatora par datu izprasīšanu. Jautājums, vai pašas aizskartās personas zina par šāda mehānisma pastāvēšanu.

Izmantotā literatūra:

Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā „Delfi” pret Igauniju”. Lietas Nr. 64569/09. 2013.gads.

Liepājas tiesas 2014.gada 4.augusta spriedums lietā Nr.C20214213;

Siguldas tiesas 2014.gada 23.janvāra lēmums lietā Nr.C35053314;

Tukuma rajona 2014.gada 21.janvāra tiesas lēmums lietā Nr.C37090113.

ANO Speciālā ziņotāja apziņas un izteiksmes brīvības veicināšanai Franka La Ru ziņojums ANO Ģenerālajai Asamblejai, Cilvēktiesību Padomes 17.sesija. 2011.gada 16.maijs. Pieejams:

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27.en.pdf>

Anonyme Kommentare: Was darf man online sagen? Pieejams: <https://anwaltauskunft.de/magazin/leben/internet-neue-medien/594/anonyme-kommentare-was-darf-man-online-sagen/>

Presserat will anonyme Kommentare abschaffen. Pieejams: <http://www.freiewelt.net/nachricht/presserat-will-anonyme-kommentare-abschaffen-10024917/>

Rajona un pilsētu tiesu vēstules tiesībsargam:

Jēkabpils rajona tiesas 2014.gada 27.oktobra vēstule Nr. 1-5/4255;

Liepājas tiesas 2014.gada 9.septembra vēstule Nr. 1-4/433;

Siguldas tiesas 2014.gada 26.septembra vēstule Nr.1-4;
Tukuma rajona tiesas 2014.gada 2.oktobra vēstule Nr. 1-7/1-23;
Limbažu rajona tiesas 2014.gada 26.septembra vēstule Nr. 1-5.1/10;
Rēzeknes tiesas 2014.gada 26.septembra vēstule;
Cēsu rajona tiesas 2014.gada 8.oktobra vēstule Nr.1-5/114-14;
Aizkraukles rajona tiesas 2014.gada 8.oktobra vēstule Nr.1-4/118;
Dobeles rajona tiesas 2014.gada 19.septembra vēstule Nr.1-5;
Preiļu rajona tiesas 2014.gada 8.oktobra vēstule Nr.1-4/79;
Daugavpils tiesas 2014.gada 7.oktobra vēstule Nr.1-6/83;
Jelgavas tiesas 2014.gada 25.septembra vēstule Nr.1-18/311;
Kuldīgas rajona tiesas 2014.gada 25.septembra vēstule Nr. 1-4/474;
Valmieras rajona tiesas 2014.gada 25.septembra vēstule Nr.1-5/4;
Krāslavas rajona tiesas 2014.gada 26.septembra vēstule Nr.1-5/5;
Madonas rajona tiesas 2014.gada 24.septembra vēstule Nr.9-10/188;
Saldus rajona tiesas 2014.gada 25.septembra vēstule Nr.1-4;
Jūrmalas pilsētas tiesas 2014.gada 26.septembra vēstule Nr.1-5/13297;
Valkas rajona tiesas 2014.gada 30.septembra vēstule Nr.1-5/2;
Ludzas rajona tiesas 2014.gada 26.septembra vēstule Nr.1-8/4;
Bauskas rajona tiesas 2014.gada 30.septembra vēstule Nr.1-16/5858;
Balvu rajona tiesas 2014.gada 29.septembra vēstule Nr.1-38;
Ogres rajona tiesas 2014.gada 26.septembra vēstule Nr.1-4/203;
Alūksnes rajona tiesas 2014.gada 7.oktobra vēstule Nr.1-5.16;
Gulbenes rajona tiesas 2014.gada 24.septembra vēstule Nr.1-8/24;
Talsu rajona tiesas 2014.gada 24.septembra elektroniskā vēstule;
Ventspils tiesas 2014.gada 29.septembra elektroniskā vēstule;
Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2014.gada 10.oktobra vēstule Nr.1-9/34/2014;
Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014.gada 1.oktobra vēstule Nr.1-5/796;

Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2014.gada 1.oktobra vēstule Nr.1-5/135;

Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2014.gada 7.oktobra vēstule Nr.1-4/235-2014;

Rīgas rajona tiesas 2014.gada 30.septembra vēstule Nr.1-36/0321;

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014.gada 2.oktobra elektroniskā vēstule;

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014.gada 22.oktobra elektroniskā vēstule.